

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата економічних наук, доцента

Мартин Ольги Максимівни

на дисертаційну роботу **Приймак Зоряни Василівни** на тему

"Функціональний розподіл доходів в економіці України",

подану на здобуття наукового ступеня

кандидата економічних наук за спеціальністю

08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки

Актуальність теми дисертації та її зв'язок із науковою тематикою.

Зі становленням ринкової економіки в Україні кардинально змінилися механізми розподілу і перерозподілу доходів населення. Глибокі зміни відбулися в особистому розподілі доходів. Зникло багато безкоштовних благ, які централізовано розподілялися між громадянами країни. Заробітна плата, яка для багатьох працівників є єдиним джерелом доходу і матеріального добробуту, стала частиною валового доходу підприємця, яку він витрачає на оплату зайнятих у виробництві. Доходи домогосподарств тепер значною мірою залежать від рівня освіти, здоров'я, підприємницьких та інших здібностей їхніх членів. Ці та інші зміни у родинному розподілі доходів призвели до збідніння населення та зростання асиметрії доходів домогосподарств.

Разом зі змінами в особистому розподілі доходів, відбулися глибокі зміни у функціональному розподілі доходів. У грошових доходах населення значно зменшилася частка заробітної плати та зросли частки трансферів, одержаних доходів від власності, прибутку та змішаного доходу. Олігархічна структура економіки, яка сформувалась в Україні, негативні наслідки приватизації, деформація функціональної ролі приватної власності, недостатня роль держави у регулюванні системи розподілу та інші причини призвели до нерівномірного розподілу національного доходу між власниками факторів виробництва. З огляду на це особливої актуальності набувають наукові дослідження функціонального розподілу доходів у вітчизняній

економіці, вивчення рівноважних цін на ресурсних ринках, пошуку шляхів удосконалення інституційно-макроекономічного середовища для поліпшення цього розподілу.

Дисертаційна робота Приймак Зоряни Василівни виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри аналітичної економії та міжнародної економіки Львівського національного університету імені Івана Франка як складова частина наукової теми “Відкрита господарська система України в умовах посилення нестабільності світової економіки” (державний реєстраційний номер 0112U003755).

Тема рецензованого дисертаційного дослідження відповідає паспорту спеціальності 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна

Аналіз тексту дисертації та автореферату, публікацій за темою дисертації дозволяє стверджувати, що основні отримані наукові результати, висновки та рекомендації є достатньо обґрунтованими, логічними та достовірними. Обґрунтованість висновків та наукових результатів забезпечена використанням фундаментальних положень економічної теорії, державного управління, праць провідних вітчизняних та зарубіжних вчених з питань розподільних відносин, інституційної економічної теорії, оподаткування, ролі держави і її інституційного середовища у виробництві і розподілі доходів між його факторами. У роботі активно використовується апарат економіко-математичного моделювання, прикладної статистики, диференційного числення виробничо-інституційних функцій.

Висновки дослідження базуються на ґрунтовній інформаційно-аналітичній базі, яку складають статистичні матеріали Державної служби статистики України, Міністерства праці та соціальної політики України, міжнародних статистичних організацій та науково-дослідних центрів, періодичні видання та публікації у відкритій пресі, загальнодоступні ресурси

мережі Інтернет. Використана в дисертаційній роботі наукова і статистична інформація характеризується достовірністю, повнотою та надійністю.

Правомірність основних висновків та положень дисертаційної роботи підтверджено проведеними експериментальними розрахунками, результати яких не суперечать загальним постулатам економічної теорії.

Структура дисертаційної роботи відзначається логічністю побудови та послідовністю викладення матеріалу. Наукове дослідження містить чіткі, обґрунтовані визначення понять із досліджуваної тематики, які є логічно пов'язаними між собою.

Вищевикладене дає підстави стверджувати, що отримані у дисертаційній роботі Приймак З.В. наукові положення, висновки і рекомендації є обґрунтованими і достовірними.

Новизна наукових досліджень і результатів дисертаційної роботи визначається сукупністю теоретичних і методичних положень, висновків і рекомендацій щодо формування наукових засад поліпшення розподілу доходів між факторами виробництва в економіці України.

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи, опублікованих автором наукових праць та автореферату дозволяє зробити висновок, що результати сформульовані здобувачем самостійно, відображають його особистий внесок та характеризуються науковою новизною, до якої можна віднести:

Уперше:

- оцінено відхилення фактичних цін праці і капіталу від рівноважних у господарських системах пострадянських країн, що дало змогу обчислити величину цього відхилення та виявити рівень експлуатації праці капіталом у цих країнах (с. 95-107).

Удосконалено:

- модель функціонального розподілу доходів у трансформаційній економіці України введенням у цю модель фактора інститутів. Використання такої моделі для оцінювання рівноважних цін указаних факторів дає змогу визначити не лише відхилення фактичної від рівноважної заробітної плати, а

й виявити якою мірою держава підтримує ефективне функціонування усієї системи інститутів і соціальної інфраструктури за отриману у вигляді податків плату за свої послуги (с. 120-124);

- функціональну модель залежності податкових надходжень до державного бюджету від сукупної податкової ставки, у якій на відміну від існуючих введений додатковий показник степеня податкової ставки, що дає можливість урахувати зміну траєкторії кривої Лафера, яка відображається цією функцією і точніше оцінювати впливи державних інститутів на функціональний розподіл доходів(с. 137-139);

- підхід до оцінювання ефективності державної фіскальної політики, який використовує алгебраїчний метод розрахунку критичних точок податкового тягара через визначення точок Лафера першого і другого роду, що дало підстави для висновку про завищене податкове навантаження у вітчизняній економіці(с. 142-147).

Одержали подальший розвиток:

- підходи до вивчення залежності динаміки заробітної плати від темпів економічного зростання, що дало змогу побудувати регресійні рівняння залежності темпів зростання заробітної плати від темпів зростання ВВП(с. 77-84);

- концепція розподільних відносин, яка ґрунтується на інституційному підході до вивчення функціонального розподілу доходів, що дало змогу узагальнити теоретичні положення цього розподілу і побудувати модель його дослідження(с. 19-22, 107-120);

- методологія застосування теорії виробничих функцій для дослідження функціонального розподілу доходів в економіці України, що полягає у використанні виробничо-інституційних функцій, які крім ресурсних факторів економічного розвитку враховують ще і інституційний клімат у країні. Це дало можливість провести розрахункові експерименти для знаходження оптимального податкового навантаження у вітчизняній економіці(с. 57-60, 140-142);

- пропозиції щодо можливостей та форм застосування світового досвіду поліпшення функціонального розподілу доходів в економіці країни, що дасть змогу удосконалити розподіл національного доходу в Україні(с. 149-172).

Наукова цінність та практична значимість результатів дослідження

Результати дисертаційного дослідження Приймак З. В. мають як теоретичну, так і практичну цінність. Зокрема, автором поглиблено теоретичний аналіз процесів функціонального розподілу доходів економіки України та розроблено практичні рекомендації щодо поліпшення розподілу доходів між факторами виробництва. В цьому контексті проаналізовано макроекономічний інструментарій дослідження розподілу доходів у трансформаційних економіках, розглянуто підходи до оцінювання рівноважної заробітної плати і рівноважної норми прибутку та їхніх зміщень відносно фактичних цін на ринках праці і капіталу, здійснено порівняльний аналіз змін у функціональному розподілі доходів в Україні та деяких інших країн, розкрито підходи до удосконалення інституційного та макроекономічного середовища як головної умови поліпшення функціонального розподілу доходів населення, запропоновано удосконалену функціональну модель залежності податкових надходжень до державного бюджету від сукупної податкової ставки, розраховано точки Лафера 1-го і 2-го роду для вітчизняної економіки, узагальнено світовий досвід поліпшення розподілу доходів між факторами виробництва і окреслено можливості та шляхи його застосування в Україні

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані пропозиції і висновки можна використати: органами державної влади – для формування макроекономічної політики та розроблення заходів щодо поліпшення функціонального розподілу національного доходу у нашій країні; вченими – для проведення подальших теоретичних досліджень щодо вирішення проблеми справедливого розподілу

доходів між факторами виробництва.

Науково-методичні положення дисертації знайшли застосування у навчальному процесі Львівського національного університету імені Івана Франка при викладанні таких навчальних дисциплін, як «Політична економія», «Макроекономіка», «Мікроекономіка», «Міжнародна економіка», «Державне регулювання економіки», «Міжнародний економічний аналіз» (довідка № 4262-Н від 23.09.2015 р.).

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях

Дисертаційне дослідження Приймак З.В. є самостійною завершеною науковою працею, результати якої автор отримала особисто. Достовірність таких результатів підтверджується достатньою апробацією у фахових наукових виданнях, участю у всеукраїнських та міжнародних наукових і науково-практичних конференціях, наявністю довідки про впровадження результатів дослідження.

За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 22 наукові праці, у тому числі: 2 – у іноземних періодичних виданнях, 1 – у іноземній колективній монографії, 11 – у збірниках матеріалів конференцій, 8 – у фахових виданнях, одне з яких входить до міжнародних наукометричних баз даних.

Ознайомлення з публікаціями дає підставу для висновку, що результати дослідження, авторські новації, узагальнення та удосконалення теоретичних положень, організаційні та методичні рішення і рекомендації достатньо повно відображені у друкованих працях Приймак З.В.

Оцінка ідентичності змісту автореферату і основних положень дисертації

Основні положення дисертації знайшли достатньо повне відображення в авторефераті роботи. Результати дослідження, статистичний та графічний матеріал, подані в рукописі дисертації та авторефераті, за своїм змістом викладені ідентично.

Відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертаційна робота є завершеним науковим дослідженням, виконаним на достатньо високому науково-теоретичному рівні. Дисертація оформлена у відповідності з нормами і правилами Департаменту атестації кадрів України. Автореферат за структурою і технічним оформленням відповідає визначеним Департаментом атестації кадрів України стандартам. Зміст автореферату відповідає змісту дисертаційної роботи.

Оцінка змісту дисертації та її завершеності в цілому

Дисертаційна робота Приймак З.В. відзначається логічною структурою, послідовністю, повнотою викладу та достатнім рівнем аргументованості її положень і висновків. Розділи дисертації є логічно структурованими, містять елементи наукової новизни.

У першому розділі “Теоретико-методологічні засади дослідження розподілу доходів у перехідних господарських системах” з’ясовано суть, основні форми та функції розподілу доходів у перехідних економіках (с. 13, 14), розглянуто як змінювалась з розвитком економіки теорія співвідношення між доходами та факторами виробництва (с. 15-18), простежено еволюцію поняття «інститут» та висвітлено погляди науковців на роль держави і її інституційного середовища у виробництві і розподілі доходів між його факторами (с.19-22, 42-44). Обґрунтовано необхідність урахування при розподілі національного доходу рівня розвитку державних інституцій, їх впливу на зростання економіки та розподіл доходів.

На основі ґрунтовного аналізу еволюції поглядів на функціональний розподіл доходів у світовій економічній науці(с. 28-42) у роботі зроблено висновок про те, що не існує єдиної теорії, яка б вичерпно пояснювала механізм розподілу доходів між факторами виробництва у неусталених економічних системах, а тому треба використовувати різні підходи до його пояснення і структурування.

Розглянуто широкий арсенал теоретичного інструментарію,

необхідного для здійснення макроекономічного аналізу розподілу доходів у трансформаційних економіках (с. 46-68). Акцентовано на тому, що за відсутності експертів, кількісно оцінити як рівноважну, так і фактичну ціну інституційного чинника можна за допомогою усередненої податкової ставки, яку, у свою чергу, можна визначити методом Лафера, а за інформаційної недостатності – з використання виробничо-інституційних функцій.

У другому розділі “Макроекономічний аналіз функціонального розподілу доходів в економіці України” досліджено вплив ринкової трансформації економіки на динаміку заробітної плати як основної форми доходу найманих працівників (с. 75-91) та проаналізовано зміни, які відбулися у структурі грошових доходів населення України (с. 93-94). Зроблено висновок про те, що з формуванням ринкових відносин в економіці України відбулося зниження доходів населення та зросла майнова диференціація суспільства.

За припущення, що у створенні чистого доходу беруть участь тільки два фактори – праця та капітал, а інші фактори так чи інакше включені у ці два, у роботі оцінено збалансованість ринків праці та капіталу Польщі та України через розрахунок рівноважних цін на цих ринках та відхилення від них фактичних цін (с. 95-104). Дослідження рівноважних і фактичних цін на ринках праці і капіталу України та деяких інших країн дало підстави для висновку, що для України, Польщі і Росії характерним є недоплата заробітної плати найманим працівникам і переплата підприємцям за їхні інвестиційні вкладення у виробництво, а для США і Великобританії навпаки – недоплата власникам капіталу і переплата найманим працівникам. У розподілі доходів між факторами виробництва в Україні відбуваються позитивні зміни і рівень експлуатації праці капіталом знижується (с. 104-107).

Обґрунтовано, що інституційне середовище і соціальна інфраструктура суттєво впливають на виробництво і розподіл національного доходу. Тому при вивченні функціонального розподілу доходів потрібно враховувати разом з працею та капіталом ще інституційний чинник, який є рівноправним

з цими традиційними факторами. На підставі цього твердження, у роботі розглянуто перетворення двофакторної моделі економічної рівноваги у трифакторну модель, яка ураховує, що дохід розподіляється між трьома економічними суб'єктами: підприємцями (капіталом), найманими працівниками (працею) і державою (інститутами) (с. 107-124).

У третьому розділі “Напрями поліпшення функціонального розподілу доходів в економіці України” запропоновано шляхи удосконалення інституційного та макроекономічного середовища як головної умови покращення функціонального розподілу доходів у вітчизняній економіці (с. 128-136), подано удосконалену автором функціональну модель залежності податкових надходжень до державного бюджету від сукупної податкової ставки (с. 137-139) та за допомогою двох альтернативних підходів розраховано точки Лафера першого і другого роду в Україні за останні кілька років (с. 140-147). Перший з цих підходів полягає у побудові економетричних моделей з використанням виробничо-інституційних функцій, які крім ресурсних факторів економічного розвитку враховують ще і інституційний клімат у країні, а другий – у «точково-шматковій» апроксимації аналізованого процесу за допомогою квадратичної функції. Проаналізовано світовий досвід поліпшення розподілу доходів між факторами виробництва і розглянуто перспективи його застосування в Україні (с. 149-171).

Дискусійні положення та критичні зауваження

Незважаючи на в цілому позитивну оцінку викладених у дисертації положень, висновків і рекомендацій, необхідно відзначити і наявність деяких моментів, що мають дискусійний характер і викликають зауваження. До них, зокрема, можна зачислити наступні:

1. У першому параграфі дисертації при розгляді теоретико-методологічних засад дослідження розподілу доходів у перехідних господарських системах автором коротко описано суть та проаналізовано окремі ознаки родинного розподілу доходів (с. 22-27). Ураховуючи тему та

мету дисертаційного дослідження варто було б скоротити цей опис до двох-трьох сторінок.

2. Аналізуючи в параграфі 1.3 (с. 46-60) макроекономічний інструментарій дослідження розподілу доходів у трансформаційних економіках, дисертант наголошує, що нині у моделях виробничих функцій, які неокласики використовують в аналізі функціонального розподілу доходів, пропонується урахувувати такі чинники, як науково-технічний прогрес, рівень знань та кваліфікацію працівників, людський капітал, державні інститути, науково-технічну інформацію, інституційне середовище тощо. Однак, при виконанні в дисертаційній роботі розрахунків використано тільки деякі з них.

3. У першому розділі дисертації описано погляди економістів на поняття «інститут» (с. 19-22). Однак у роботі не простежується власне тлумачення автора щодо вказаного поняття.

4. У дисертації на рис. 2.5 і в табл. 2.6 (с. 93-94) наведено результати аналізу змін у структурі доходів населення України з 1990 по 2015 роки. Робота виграла б при ширшому описі чинників, які зумовили ці зміни.

5. У параграфі 3.1 роботи детально розглянуто заходи удосконалення інституційного та макроекономічного середовища як головної умови покращення функціонального розподілу доходів в Україні (с. 128-148), а інші напрями поліпшення цього розподілу подано автором фрагментарно. Доцільно було б запропонувати заходи, необхідні для реформування, наприклад, нормативно-правового забезпечення механізму розподілу доходів між факторами виробництва у неусталених економіках.

Проте в цілому зазначені зауваження не мають категоричного характеру і не можуть зменшити загальне позитивне враження від завершеного на високому рівні наукового дослідження, яке, як уже зазначалося, має теоретичне і практичне значення.

Загальна оцінка дисертаційної роботи

Дисертаційне дослідження Приймак Зоряни Василівни на тему "Функціональний розподіл доходів в економіці України" є самостійною завершеною працею, яка містить якісно нові науково обґрунтовані теоретичні результати та практичні рекомендації. Опубліковані автором у наукових фахових виданнях статті містять основні положення дисертації. Зміст автореферату відповідає основним положенням дисертаційної роботи. Робота оформлена з урахуванням чинних вимог і являє собою логічно побудоване дослідження, що має новаторський характер.

Дисертаційна робота та автореферат у цілому відповідають вимогам п. 9, п. 11 та п. 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор – Приймак Зоряна Василівна – заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки.

Офіційний опонент:

доцент кафедри права та менеджменту
у сфері цивільного захисту
Львівського державного університету
безпеки життєдіяльності,
кандидат економічних наук, доцент

О.М. Мартин

